

Şah İsmayıl qardaşı İbrahim Mirzənin və Halvaçioğlunun başçılığı ilə altı min nəfərlik qoşunu Kirman tərəfə göndərəndən sonra, bir qədər arxayınlaşdı. Şahın qənaətinə görə özbəklər Kirman qalasına çatmazdan əvvəl İbrahim Mirzə Halvaçı oğlu ilə qüvvələri bölüb düşməni qarşılamaq üçün mövqe tutma biləcəkdə. Hətta, İbrahim Mirzənin nə qədər çevik olsa da, vaxtında özbəkləri qarşılamaq üçün hər döyüşçüyə əlavə bir atın da xərci ödənilmişdi. Demək, Qızılbaşlar yolda vaxt itirməyəcək və zamanında yetişib düşmənin qəddarlığının qarşısını alacaqdı. Həm də bütün məlumatlar təhlil edilib mövcud vəziyyəti olduğu kimi qavramaq üçün divan üzvlərinin Qızılbaşların adlı-sanlı sərkərdələrinin iştirakı ilə müşavirə də keçirilmiş və bu yığıncaqda düşmənin canlı qüvvəsinin say üstünlüyünə baxmayaraq döyüş hazırlığı baxımından Qızılbaşlardan çox zəif olduğu qənaətinə də yekdilliklə razılaşırdılar.

Bundan sonra şah Təbrizdə kifayət qədər hərbi qüvvə saxlamış, ölkənin qərb sərhədlərinə nəzarət üçün qoşun ayrılmasına dair sərəncam da vermişdi. Bütün bu işlərin yerinə yetiriləcəyinə, tapşırıqların vaxtında icrasına şah inandığı üçün yaz istirahətinə getmək qərarına gəldi. Bu dəfə o düşərgəni Sultaniyyə Çəmənində salmağı düşünürdü. İş elə gətirmişdi ki, bəzi məsələlər haqqında şah vaxtında xəbər çatdırılmamış və o da özbəklərin sürətli hərəkəti haqqında xəbər tutmamışdı. Çox güman ki, Məhəmməd xan Şeybani Kirman və Yəz əyalətlərinə hücum planını çox gizli saxlamış, hər hansı bir məlumatın kənara sızmasına yol verməmişdi. Yəqin ki, özbək qoşunlarının Kirman tərəfə hərəkəti haqqında heç qoşunun da məlumatı olmayıb. Sadəcə əhali arasında belə bir şayiə yayılmışdı ki, guya Məhəmməd Xan Şeybani zəvvarların ziyarət yolunu abadlaşdırmaq üçün tədbirlər görür, əslində elə Şah İsmayıl da bir-birinin arxasınca aldığı xəbərlərdən məsələni elə bu cür qavradığından, özbəklər İbrahim Mirzənin başçılığı ilə hərəkət edən Qızılbaşları qabaqlaya bilmişdi.

Bu vaxt artıq Şah İsmayıl Sultaniyyə Çəmənində istirahətdə idi.

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

rın hər birinə ruhunu əmanət eləyirdi. Və keçib gedən əlsiz-ayaqsız adamların, qadımların, uşaqların sırasını nəzərdən keçirdikcə, öz-özünə nəse pıçıldayırdı. Doğrudur, onun dediklərini başqaları eşitməsə də özü öz səsini aydın eşidirdi: "Gedin, əziz balalar, bir vaxt bu günləri xatırlayın, babanızın - Məhəmməd xan Əfşar adlı bir döyüşçünün, cavanlığını ötürmüş yaşında necə döyüşdüyü haqqında xəbərləri də eşidərsiniz. Mən öz ömrümü şəərəflə yaşamışam. Elə yaşamışam ki, həyatımın hər hansı künc-bucağında qaranlıq bir məqam yoxdur. İndi mənə yaşarmazdı ki, qalanı düşmənlə təslim edim. Bir Allah şahiddi ki, heç döyüşçülərimin də başqa birisinin yara almağına razı olmazdım, nəinki həlak olmağına. Amma gördüm ki, döyüşçülər də qalanı təslim etməyin tərəfdarı deyillər. Əgər onların ölümündə az da olsa mənim günahım varsa, Allahım bağışlayar. Çünki, ölümündən qorxmayıb, ölümünü şəərəflə qəbul edənləri də Allah sever." Məhəmməd xan bu düşüncələrlə qaladan çıxan axırıncı uşaqları da yola saldı. Döyüşçü olmayan qala sakinlərindən də xeyli adamı, dəstəni müşahidə etmək üçün göndərdi. Məhəmməd xan Əfşarda inam var idi ki, dəstə yaxın əraziləri sürətlə keçəcək. Əsas çətinlik Kirman qalasından çox da uzaq olmayan meşəliklərə getmək idi.

Nəhayət, Bayqu Bahadurun və Canvəfa Mirzənin piyada qoşunları qalanın lap dibinə qədər gəlib çatdılar. Onlar hər tərəfdən qalaya kəmənd atıb, uzun pülkənlər dirəyib hasarın başına qalxmağa çalışırdılar. Hər döyüşçü az qala iyirmi, otuz nəfərlə qarşılaşmalı olurdu. Doğrudur, qalaya dirmaşanların başına qaynar qazanlardan qır tökülür, döyüşçü olmayan qala sakinləri iri qayaları hasarın başından düşmənin üzərinə atırdılar. Məhəmməd xan görürdü ki, mühafizəçilər nə qədər igidliklə vuruşsa da, düşmənlə qüvvələrinin say üstünlüyü özünü göstərirdi. Günortaya yaxın demək olar ki, qalanın üstündə müdafiəçilərin ancaq cəsədləri qalmış, xeyli düşmənlə isə qalanın içərisinə daxil olmuşdu. Onlar qalanın müdafiəçiləri ilə vuruşma-vuruşma qala darvazalarını açmağa nail oldular. Düşmənlə axınla qalanın içərisinə daxil oldu, həm də iki tərəfdən.

Məhəmməd xan Əfşar gözü ilə düşmənlə sərkərdəsini axtarırdı. Birdən onun qarşısında ötən gün elçi sifəti ilə gəlmiş süvarinin dayandığını gördü.

-Hə Məhəmməd xan, axı mən sənə dedim ki, qalanın açarlarını ver, hörmətli qonağı adına layiq qarşıla.

-Bir qonağın ki, elçisi hökm ilə danışa, o qonaq deyil, düşməndir. -Məhəmməd xan Bayqu Bahadurun özünü gözü axtarsa da, artıq qımırı ilə onun üstünə yeriyən düşmənlə döyüşçüsü ilə üz bəüz gəlmişdi. Düşmənlə xeyli cavan idi, özü də hiss olunurdu ki, döyüş fəndlərindən xəbərdardır. Qılıncını çəkib Məhəmməd xanın üstünə birbaşa yerimədi.

Məhəmməd xan da ehtiyatlı davrandı, ustalıqla onu, nisbətən meydanın boş olan tərəfinə yönəltdi. Bir an keçəcəkdə onlar qarşı-qarşıya gələcəkdilər. Həmin anda qalanın müdafiəçilərindən bir cavan özünü irəli atdı. O, Məhəmməd xanın qabağına keçib düşmənlə özü vuruşmaq isrtəyirdi. Məhəmməd xan özü başa düşmək istəyirdi ki, əgər bu cavan döyüşçü düşmənlə qarşılaşmalı olsa, özünü həlak edəcək. Qalabəyi ömr etdi: - Sən geriye çək, arxaya bax.

Həqiqətən, arxadan bir düşmənlə əsgəri siyirilmiş qılıncı ilə Məhəmməd xanın başını iki parça eləməyə hazır idi. Cavan, onun qarşısını kəsənə qədər düşmənlə qılıncı endirəcəkdə. On görə də həmin cavan xəncəri bir anda belindən çəkib düşmənlə döyüşçüsünün üstünə atdı. Xəncər günəş şüalarının altında simşək kimi parladı və döyüşçünün çənəsinin altından boğazına girdi. O səntirləyib yıxıldı. Bu bir an çəkdi. Hər ikisinin - həm düşmənin, həm də Məhəmməd xanın diqqəti yıxılan döyüşçüyə yönəlmişdi. Məhəmməd xan belindən asılmış toppuzunu, gördüyü mənzərədən hələ ayılmamış düşmənin başı üzərindən qala divarına çırpdı. Bu da qarşısındakı düşməni çəşirdi. Məhəmməd xanın qılıncı düşmənin başına endi. Doğrudur, onun başını

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

romandan səhifələr

...Məhəmməd xan Əfşar bütün gün ərzində qaladakı müdafiə işlərinin təşkili ilə bağlı hərəkətdə olduğundan az müddətə belə dincələ bilməmişdi. Axır ki, gecə keşikçilərinə son tapşırıqlarını verib bir tərəfə çəkildi. Onsuz da gözüne yuxu getmirdi. Ümidli idi ki, tezliklə Qızılbaşların gəlişi xəbərini eşidəcək. Qalanın başı üzərini almış qara buludlar da, elə bu gəlişin nikbinliyi içində dağılıb gedəcəkdə. Amma, vaxt ötür, Qızılbaşlardan bir xəbər çıxmırdı. Məhəmməd Xan Əfşar öz canının hayında deyildi. Əslində, onu Kirman qalasına qalabəyi təyin etməklə bu ərazilərdə ictimai asayişin qorunmasını ona həvalə etmişdilər. Başqa sözlə, bura həm də onun ciddi döyüşlərdən uzaq olub həyatının qalan hissəsini rahat yaşamaq üçün nəzərdə tutulmuşdu. Çünki, hələ Şeyx Heydərin zamanında Məhəmməd xan Əfşar Səfəvilərə çox sədaqətə xidmət etmişdi. Onun Şeyx Heydəre sədaqətini Hüseyin Lələ bəy də, elə digər nüfuzlu Qızılbaş əmirləri də yaxşı bilirdi.

Vaxtın ötdüyünü, Qızılbaşların gəlib çıxmadığını gören Məhəmməd xan Əfşar qəti qərara gəldi ki, qaladakı uşaqları və qadınları gizli yollarla buradan uzaqlaşdırmaq vacibdir. Gecənin qaranlığından istifadə edib qərarını tezliklə icra etməli oldu. Çünki onu da yaxşı bilirdi ki, qala inadla, müdafiə olunacağı təqdirdə olsa belə, özbəklər çox qəddarlıq göstərəcəklər. Onlar digər yaxınlıqdakı ərazilərin, xüsusilə, Yəzənin müdafiəçilərinin gözlərini qırmaq üçün qətiyyətlə qəddarlıqdan çəkinməyəcəklər. Məhəmməd xan Əfşar qalanın qərb qərbindən çıxmaqda olan uşaqların hamısının başını sığalladı. Onun kiçik yaşlı nəvələri də bu kiçik yaşlı uşaqların arasında idi. Sanki, başını sığalladığı uşaqla-

Artıq səhər açılırdı. Qalanın şərq tərəfindən çox da uzaqda olmayan ərazilərindən bir gurultu sədası qopdu. İlk andaca bu səsi eşidənlərə elə gəldi ki, dünya dağılır. Çox da uzaq olmayan üfudə sanki parçalanmış göydən daş yağırı. Az keçmədi ki, saysız-hesabsız odlu oxlar səmada görünürdü.

Məhəmməd xan Əfşar başa düşdü ki, Məhəmməd xan Şeybaninin sərkərdəsi Bayqu Bahadur Teymurləngin döyüşqabağı fəndindən istifadə edir. O, döyüşqabağı gurultu yaratmaqla, hay-küy salmaqla, vahimə törətmək və bununla da qalanın müdafiəçilərini qorxutmaq istəyir. Məhəmməd xan Əfşar öz döyüşçülərinə bu barədə danışmışdı, hətta ayrı-ayrı dəstələrin yoxlanışı zamanı onlara öyrətmişdi ki, düşmənlər çox hiyləgərdir. Özbəklər ola bilsin ki, vahimə yaratmaqla qalanın döyüşçülərini təslim olmağa vadar etsinlər. Məhəmməd xan cavan müdafiəçilərini artıq nəzərdən keçirə bilirdi. Onların gözlərində qətiyyətlə qorxu hissi görmürdü. Odlu oxlar qalaya çatsa da elə bir zərər vurmamı. Döyüşçülərin qalxanla müdafiə olunması onları ox zədələrindən qoruyurdu. Tezliklə Bayqu Bahadurun qoşunu bir tərəfdən, Canvəfa Mirzənin başçılıq elədiyi dəstələr də digər tərəfdən qalanı əhatəyə aldılar. Süvarilər qala ətrafında sürətlə hərəkət edir, hündürləndən qışqıraraq qala darvazalarının açılmasını əmrə, tələblə, bəzən də təhqirlə istəyirdilər.

Məhəmməd xan oxçuları da Bayqu Bahadurun süvarilərinə ciddi zərbə endirdi. Serrast atılan oxlar düşmənlə döyüşçülərini atdan salır, yaralayır, sıradan çıxarırdı. Düşmənin axını hətta o qədər güclü idi ki, onlar öz yaralılarını belə tapdayıb keçirdilər.

paralaya bilmədi, başının sağ tərəfi üstə dərşini sıyrıb, çiyini parçaladı. Bu vaxt başqa bir düşmənlə dəstəsi cavan döyüşçünün üstünə yeridi. Onlar gənc döyüşçünü nizəyə keçirdilər. Məhəmməd xan özünü qabağa atdı. Bu vaxt kürəyinin arasından sancılan düşmənlə qılıncı, sinəsi tərəfdən bir barmaq qədərində qabağa çıxdı. Məhəmməd xanın gözlərinə duman çökdü, dizləri taqətdən düşdü, hələ az da olsa şüuru özündə idi. Olan-qalan gücünü toplayıb gözü açdı, diqqət kəsildi, bəlkə Qızılbaşların hay-haraylı gəlişinin sədasını eşidər.

Dünya sükuta qorq oldu. Heç yerdən bir səs-səmir gəlmirdi. Artıq Məhəmməd xan Əfşar o səssizlik dünyasına köç eləmişdi.

...Axşama yaxın qalanın sonuncu müdafiəçiləri də öldürüldü. Bayqu Bahadurun ürəyi sonuncu müdafiəçiləri öldürməklə də soyumadı. O, göstəriş verdi ki, qalada kimi tapsalar qətlə yetirsinlər.

Hələ lap qədim zamanlardan Kirman qalası varlıların məskəni olmuşdu. Kirmanın bütün varı, dövləti bu qalaya cəmlənmişdi.

Bayqu Bahadur və Canvəfa Mirzə təkcə Kirman qalasındakı var-dövlətlə kifayətlənmədilər. Onlar ətraf əraziləri də talan elədilər. Evləri, daxmaları yandırıb külə döndərdilər. Mal-qaranı, davarı çəkib apardılar, Kirman xalılarını daşdırdılar.

Dünya malı üçün çalışanların gözləri heç vaxt gözü doymur. İndi onlar Yəz şəhərini işğal etmək niyyətinə idilər. Amma hələ ki, Bayqu Bahadur və Canvəfa Mirzə talan elədikləri sərvəti bölməli idilər.

(Davamı var)